

AZ OSZTÁLY ÉLETÉBŐL

JELENTÉS AZ IRODALOMTÖRTÉNETI KONGRESSZUSRÓL

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1955. november 1–3-án tartotta Irodalomtörténeti Kongresszusát. A Kongresszus megrendezését a készülő négykötetes irodalomtörténeti kézikönyv munkálatai tették szükségessé. A kézikönyv előmunkálatai lényegében befejeződtek, a magyar irodalomtörténet új szintézisének koncepcióját azonban nem lehetett véglegesen kialakítani addig, amíg az irodalmi fejlődés egésze szempontjából alapvetően fontos, s a marxista esztétika egyik központi kategóriáját alkotó realizmus-probléma nem tisztázódik, vagy legalábbis nem jut közelebb a tisztázódáshoz. A realizmusnak a magyar irodalom különböző korszakaiban való vizsgálata egyúttal arra is alkalmas, hogy az irodalomtörténetírás figyelmét az élő irodalom kérdéseire az eddigieknél jobban ráirányítsa, s másrészt, hogy a sok szempontból fogyatékos elméleti érdeklődést felkeltse. E megfontolások alapján került sor a realizmus problémájával foglalkozó Kongresszus megrendezésére. Mivel lehetőség volt arra, hogy a Kongresszuson külföldi vendégek is részt vegyenek, ezt az alkalmat arra is fel akartuk használni, hogy nemzetközi kapcsolataink kiszélesítése terén fordulatot idézzünk elő.

A Kongresszus tárgyánál fogva, valamint a vitákban résztvevők nagy száma, a hallgatóság méretei és a külföldi vendégek jelenléte következtében irodalomtudományunk egyik legnagyobb eddigi vállalkozása volt.

I. A Kongresszus az adatok tükrében

A Kongresszus tárgya »a realizmus kérdései a magyar irodalomban« volt. A háromnapos tanácskozás a magyar irodalom egész fejlődésében vizsgálta a realizmus problémáját *Tolnai Gábor* levelező tag, *Barta János* kandidátus és *Nagy Péter* kandidátus referátumai alapján. Az egyes napok vitáinak témáját a realizmus és a régi irodalom, a kritikai realizmus és a szocialista realizmus kérdései alkották. A vitákban, melyeken *Kardos Tibor*, *Sötér István* és *Bóka László* levelező tagok elnököltek, összesen 36 korreferátum, ill. hozzászólás hangzott el, s ezen felül még 20 hozzászólást adtak be írásban. A realizmus problematikájának megvitatásában így az előadókkal és az elnökökkel együtt mintegy 60 irodalomtörténész vett részt. Az egész napos vitákat több száz főnyi közönség hallgatta végig, főként egyetemi hallgatók és tanárok. A délelőtti ülések közönsége kb. 600 főre becsülhető, — a szocialista realizmusról szóló referátum alkalmával azonban ennél is többre, — úgyhogy a teremből

kiszoruló hallgatóság részére külön helyiségeket kellett megnyitni és ott hangszórón közvetíteni az előadást.

Az I. osztály és az Irodalomtörténeti Társaság vezetőin kívül az elnökség tagjaként részt vett a Kongresszuson *Andics Erzsébet* akadémikus, az MDP Központi Vezetősége kulturális és tudományos osztályának vezetője, *Horváth Márton* a Sabad Nép főszerkesztője, *Erdey-Gruz Tibor* akadémikus, oktatásügyi miniszter, *Veres Péter*, az Írószövetség elnöke, *Bognár Rezső* akadémikus, az Akadémia főtárgyalója és *Lukács György* akadémikus, az Akadémia elnökségének tagja, aki a Kongresszus elnöki megnyitó beszédét tartotta. Betegsége, ill. külföldi tartózkodása miatt nem lehetett jelen az elnökségben *Révai József*, az Akadémia tiszteleti tagja, *Darvas József* népművelési miniszter és *Rusznayk István* akadémikus, az Akadémia elnöke. Más teendőire való hivatkozással kimentette magát *Fogarasi Béla* akadémikus, az Akadémia alelnöke.

Részt vett a Kongresszuson a Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, a Román Népköztársaság és a Német Demokratikus Köztársaság Akadémiáinak delegációja. A Szovjetunió részéről *V. R. Scserbina*, a filológiai tudományok doktora, a Gorkij Világirodalmi Intézet igazgatóhelyettese és *R. M. Szmarin*, a filológiai tudományok doktora, egyetemi tanár; Lengyelországból *Henryk Markiewicz* krakkói egyetemi tanár; Csehszlovákiából *Julius Dolansky* akadémikus, a Csehszlovák Tudományos Akadémia Szláv Intézetének igazgatója és *Juraj Špitzer*, a Szlovák Tudományos Akadémia Irodalmi Intézetének munkatársa; a Román Népköztársaság részéről *Tudor Vianu* akadémikus, bukaresti egyetemi tanár, *Szabédi László*, a Bolyai egyetem magyar irodalomtörténész professzora és *Kovács György* állami díjas író; a Német Demokratikus Köztársaságból pedig *Gerhard Steiner*, a Német Tudományos Akadémia munkaátírsa volt a Kongresszus vendége. Külföldi vendégeink részt vettek a Kongresszus vitáiban és közülük számosan (*R. M. Szamarin*, *H. Markiewicz*, *J. Dolansky*, *T. Vianu*, *J. Špitzer* és *G. Steiner*) a Kongresszus ülésein kívül is előadást tartottak általuk választott témákból. Előadásaik a Lenin Intézetben, a Szegedi Tudományegyetemen, az ELTE Német Intézetében, illetve az Akadémián szűkebb közönség előtt hangzottak el.

A Kongresszust követő napon, november 4-én az Irodalomtörténeti Főbizottság ülést tartott a külföldi vendégek részvételével. Az értekezlet a Kongresszus értékelésével és nemzetközi kapcsolataink kiszélesítésének kérdéseivel foglalkozott. Nagy vonalakban már ezen az ülésen kialakult a Kongresszus mérlege és fontos javaslatok s határozatok születtek az irodalomtörténezszer nemzetközi együttműködésével kapcsolatban. A külföldi vendégekkel való további megbeszélésekre és rendkívül gyümölcsöző eszmecserekre nyílt alkalom az egyes vitákat követő esti összejöveteleken, az I. osztály vezetőségének november 2-án az Akadémia Tudós Clubjában rendezett fogadásán és a Főbizottság ülést követő búcsúvacsorán is.

A Kongresszus szervezési munkáját az Akadémia I. osztályának szaktitkársága és az Irodalomtörténeti Társaság irodája végezte. A Társaság munkája volt az irodalomtudományunk 1949 óta megtett útját szemléltető kiállítás megrendezése is. A Kongresszus vitáinak anyagát tartalmazó kötet sajtó alá rendezése megtörtént, a könyv megjelenése december végére, január elejére várható.

II. A Kongresszus értékelése

A Kongresszus eredményeinek s hiányosságainak összeállítását megkönnyíti az a körülmény, hogy az Irodalomtörténeti Főbizottság november 4-i ülése ezt a kérdést már megvitatta és hogy *Bóka László* levelező tag a Kongresszus utolsó ülésének elnöki zárszavában, a Főbizottság ülésén elmondott előterjesztésében és a Szabad Nép november 6-i számában megjelent cikkében az értékelés alapját már megvetette.

I. A Kongresszus előadásai és vitái komoly lépést jelentettek a marxizmus—leninizmus egyre teljesebb érvényre jutásának útján a magyar irodalomtudományban. A viták megmutatták, hogy irodalomtörténetírásunk egyre határozottabban és egyre magasabb színvonalon tudja képviselni az egyedüli tudományos világnézetet, s nem került az irodalmi életben elburjánzó zavaros, antimarxista tendenciák hatása alá. Ugyanakkor a Kongresszus a dogmatizmus, a sematikus irodalomszemlélet elleni harc jegyében folyt le. Az előadások és viták a magyar irodalmi fejlődést, az egyes irodalmi áramlatokat és mindenekelőtt a realizmus problémáját sokkal bonyolultabbnak, gazdagabban árnyaltnak mutatták, mint ahogy az számos eddigi könyvből, tanulmányból kitűnt.

A vitáknak ez a kettős sajátossága egyrészt abban nyilvánult meg, hogy az egész magyar irodalmi fejlődés tapasztalataiból leszűrte érvet és bizonyítékok hatalmas láncolata erősítette meg a marxista esztétikának azt az alapvető tételét, hogy a realizmus, s ezen belül a szocialista realizmus az írói ábrázolás legfejlettebb módszere, másrészt pedig abban, hogy bebizonyosodott mindama szimplifikáló és vulgarizáló elméletek tarthatatlansága, melyek a realizmust az irodalom egyetlen haladó formájának tartották, illetve minden haladó irodalmi jelenségre ráerőltették a »realizmus« építetn ornansát. A Kongresszuson bebizonyosodott, hogy realizmusról, abban az értelemben, ahogy azt Engels meghatározta, csak a renaissance kora óta jogosult beszélni, s a realizmust mint az írói ábrázolás legfejlettebb módszerét, mint tartalmi és formai elemek sajátos rendszerét, el kell választani a valóságot híven tükröző más irodalmi irányzatoktól, illetve a realizmus irányába mutató, de azt el nem érő realizmtikus tendenciáktól. A Kongresszus során irodalomtudományunk közelebb jutott a realizmus korai fázisainak, a kritikai-realizmusnak és a szocialista realizmusnak a helyes, tudományos szemléletéhez.

A realizmus elméleti problémái tisztázásának útján elért eredmények szükségképpen számtalan részletkérdés megvilágítását segítették elő, vagy mutattak rá az előttünk álló konkrét feladatokra. A referátumok és hozzászólások a középkori irodalom egyes kérdéseitől kezdve szinte minden korszak irodalmát gazdagították néhány lényeges új eredménnyel. Közelebb kerültünk a renaissance és a reformáció több fontos kérdésének megoldásához és új fény derült a régi magyar líra fejlődésére; számos figyelemre méltó új szempont merült fel a realizmusnak az 1540-es években való előretörésére vonatkozóan és új megvilágításba került Arany János forradalom utáni munkássága, a realizmushoz való viszonya; előrehaladást ért el a Kongresszus József Attila és Móricz Zsigmond irodalomtörténeti helyének kijelölésében, a népi írók, az emigráns irodalom és a két világháború közötti más irodalmi jelenségek helyes értékelésében, és hosszan folytathatnánk még a Kongresszus során született konkrét irodalomtörténeti eredményeket.

A Kongresszus pozitívumának kell tekintenünk azt is, hogy ráirányította a figyelmet irodalomtörténetírásunk néhány feltűnő hiányosságára, melyről ugyan eddig is tudtunk, de amelyeknek tudományos előrehaladásunkat fékező szerepe talán nem volt ennyire nyilvánvaló mindenki előtt. Bebizonyosodott ugyanis, hogy véget kell vetni a jelenleg uralkodó terminológiai zűrzavarnak, mert ez oda vezet, hogy szinte mindenki más-más nyelven beszél. Kitűnt az is, hogy behatóbban és esztétikailag mélyebben kell elemezni az egyes irodalmi áramlatokat s hogy a realizmus kérdése is az egyes irodalmi irányok sajátosságain keresztül közelíthető meg a legbiztosabban. A Kongresszus tanulságai közé tartozik az a körülmény is, hogy bár az elhangzott viták fontos lépést jelentettek elméleti elmaradottságunk leküzdésében, mégis változatlanul időszerű irodalomtörténetírásunk elméleti fogyatékoságairól beszélni. Ez különösen a Kongresszus több külföldi vendégének hozzászólása alapján vált nyilvánvalóvá.

Külföldi vendégeink részvétele egyik fontos záloga volt a háromnapos tanácskozás sikerének. Első ízben volt a magyar irodalomtörténészeknek alkalmuk úgy tárgyalni a magyar irodalom különböző kérdéseiről, hogy szavukat külföldi tudósok is figyelték, hogy már a tárgyalás légköre is megkívánta az európai távlatok folytonos szemmel tartását. Megjegyzéseik, hozzászólásaik pedig eljuttatták hozzánk a baráti államok tudósainak tapasztalatait, köztük a Szovjetunió irodalomtudományának és a miénkénél szintén fejlettebb lengyel marxista irodalomtudománynak az eredményeit. A külföldi tudósoknak a vitákban való részvétele, közöttük is elsősorban *V. R. Scserbiné*, a kongresszus után tartott külön előadásaik, valamint a velük való számos közvetlen baráti beszélgetés azzal a tanulással járt, hogy még nagyon sok tanulnivalónk van, főleg az elméleti biztonság tekintetében. Jellemző jelenség, hogy a Kongresszus vitáinak a realizmus dogmatikus és leegyszerűsítő értelmezése ellen kialakuló tendenciáját külföldi vendégeink nemcsak hogy helyeselték, de közülük többen a hazai résztvevőknél sokkal következetesebben, elméletileg sokkal átgondoltabban alapozták meg a kialakuló új álláspontot.

2. Az elvi és tudományos eredmények és hiányosságok összegezése mellett, értékelnünk kell a Kongresszus menetét, lefolyását is. A fentiek alapján a Kongresszus témaválasztásának helyességéhez alig férhet kétség, kérdés azonban, hogy a realizmus problémájának megvitatása a legcélravezetőbb módon, a legjobb beosztásban történt-e. Kitűnt, hogy a realizmus kérdése elméletileg korántsem tisztázott, s így az előadások és hozzászólások egy olyan jelenségnek az irodalom különböző korszakaiban való szerepét vizsgálták, amely jelenséget előzőleg elméletileg nem világítottak meg, s melyet így a legkülönbözőbb módon értelmeztek. Joggal felvetődik ezért a kérdés, hogy nem lett volna-e helyesebb a Kongresszus vitáinak középpontjába az elméleti problémát helyezni, s a realizmus fogalmának általános elméleti tisztázására törekedni. Ez kétségtelenül logikusabb és talán látszólag tudományosabb eljárás lett volna, de aligha hozott volna ennyi kézzel fogható eredményt. Jórészt fiatalokból álló irodalomtörténész gárdánk talán nem is lett volna eléggé felkészülve egy ilyen hatalmas esztétikai-irodalomelméleti vitára, másrészt a magyar irodalomtörténet egyes kérdéseiből kiindulva, illetve a magyar irodalom egész fejlődését áttekintve talán sokkal világosabban vetődtek fel az elméletileg megoldásra váró kérdések, mintha a másik módszerrel választottuk volna. Meg lehet kockáztatni azt a véleményt, hogy Kongresszusunk éppen azzal hozott jelentős új eredményt, hogy az elvont elméleti

tárgyalás helyett a realizmusról kialakult eddigi nézeteket szembesítette a magyar irodalom ezeréves fejlődésével, ami szükségszerűen maga után vonta az elméleti következetlenségek lelepleződését.

A viták eredményessége jelentős részben a referátumok érdeme. Mind a három referátum önmagában is jelentős tudományos teljesítmény, szintézisre való törekvésük, a számos termékeny új szempont felvetése és a nagy számú új részleteredmény következtében. Ugyanakkor — mind a három vita ezt bizonyította — igen alkalmasaknak bizonyultak az elvi kérdések kieleveződése és a vitás problémák felszínre kerülése szempontjából. Több bírálat hangzott el — a viták során és azon kívül is — amiatt, hogy a referátumok számos lényeges kérdést nem érintettek, számos nagy író tárgyalását elhagyták, illetve, hogy az egyes referátumok témája is úgy volt megszabva, hogy irodalmunk több fontos korszaka nem részesülhetett behatóbb vizsgálatban. E bírálatok jeletékény része jogosult és bizonyos, hogy pl. Zrínyi, Csokonai, Mikszáth, Móríz és mások művészetének a realizmus szempontjából való mérlegelése teljesebbé és hiánytalanabbá tette volna a Kongresszus munkáját. Ugyanakkor azonban a Kongresszus, s a referátumok, nem tűzhatték ki célul a magyar irodalom egész történetének megrajzolását; a cél a realizmus problematikájának az exponálása volt a magyar irodalom különböző korszakaiban, s ezt a feladatot a referátumok jól oldották meg.

A Kongresszus nagy pozitívuma volt — és a külföldi vendégeknek is feltűnt — hogy a vitákban irodalomtörténészeink valamennyi nemzedéke részt vett és így a Kongresszuson nagy múlttal rendelkező tudósaink és első jelentős munkáikon dolgozó fiatal szakembereink harmonikus alkotó együttműködése valósult meg. Külön ki kell emelni, hogy a népi demokrácia egyetemlein, a marxizmus—leninizmus szellemében felnőtt fiatal kutatógárdánk kiválóan megállta a helyét, és bebizonyította, hogy olyan irodalomtörténész utánpótlással rendelkezünk, amely ideológiai felkészültség és szakmai színvonal szempontjából egyaránt nagy reményekre jogosít. Közülük külön is érdemes kiemelnünk *Nagy Miklós, Pándi Pál, Koczás Sándor, Garamvölgyi József, Pirnát Antal, Béli Miklós, Bokor László, Weber Antal, Rejtő István, Tóth Dezső, Oltványi Ambrus, Kispéter András* és még sokan mások magas színvonalú hozzászólását, melyek közül — sajnos — számosat az idő rövidsége miatt csak írásban adhattak be. Fiatal irodalomtörténész-gárdánk sikereinek jellemzésére hadd idézzük *V. R. Scserbina* szavait: »Az előadásokat követő viták során igen nagy szeretetet mutattak tudományunk iránt, komoly tudásról és a kérdések széleskörű megragadásának képességéről tettek tanúságot; s igen értékesnek találtam azt a minden dogmatizmustól és előítéletektől ment gondolkodást, melyet itt bebizonyítottak.« Természetesen a hozzászólások nem voltak egyforma értékűek és főleg a kérdések megvitatását nem mindegyik vitte lényegesen előbbre. A hozzászólók egy része a referátum által felvetett általános szempontokat a saját szűkebb kutatási területére alkalmazta, azaz az elvi problémából egy részletkérdés megoldása felé haladt. Másik csoportjuk viszont az általuk legjobban ismert anyagból kiindulva az elvi kérdések tisztázását igyekezett előmozdítani. Nyilvánvalóan a hozzászólásoknak ez az utóbbi csoportja az értékesebb, s a jövőben arra kell törekedni, hogy ez a típus méginkább uralkodóvá váljék.

A viták stílusa tekintetében is jelentős előrehaladás volt megfigyelhető. Az ellentétes álláspontok nyíltabban és magasabb színvonalon csaptak össze, mint nem egy korábbi irodalomtörténeti vitán, bár még korántsem mondhat-

juk azt, hogy mindenki, aki szakterületénél és tudásánál fogva különösen illetékes egy-egy kérdés helyes megvilágításánál, nyíltan kifejezésre juttatta volna véleményét. Sajnálatos, hogy irodalomtörténetírásunk néhány vezető képviselője, akiknek szava igen fontos lett volna a realizmus problémájának tisztázásában, tartózkodott a felszólalástól és nem foglalt nyíltan állást a vita plénuma előtt a referátumok, illetve a hozzászólások által felvetett kérdésekben.

A viták sikerében jelentős része volt a három elnöknek és a Főbizottság által az egyes elnökök segítségére rendelt vitaszervezőknek (*Végh Ferenc, Rejtő István, Bokor László*). Az a tény, hogy mindhárom elnök és a vitaszervezők már a Kongresszus előtt érintkezésbe léptek a viták résztvevőivel, a vitákat megszervezték, hozzájárult a kérdés-feltevések gazdagságához, a hozzászólások elmélyültebb elkészítéséhez.

Végeredményben megállapítható, hogy az irodalomtörténeti viták rendszere jelentősen fejlődött, bár még további tökéletesítésre szorul. Teljesen jogos az a javaslat, melyet a Kongresszus munkáját értékelő főbizottsági ülésen *Barta János* tett, s amely szerint az ilyen többnapos viták alkalmával a nyílt plenáris üléseket kombinálni kell az egy-egy kérdés specialistáinak zártkörű szakosztályi üléseivel. Ez egyébként a tudományos kongresszusok jól bevált régi módszere, amelyhez kívánatos lesz a jövőben visszatérni. Némileg nehézkessé tette az idei vitát a hozzászólások és korreferátumok, de legfőképpen a referátumok még mindig túlzott terjedelme is.

3. A Kongresszus az Akadémián belül és az Akadémián kívül is, sőt a baráti államok irodalomtörténészeinek körében is remélhetőleg megnövelte a magyar irodalomtörténetírás, illetve az Akadémia I. osztályának a tekintélyét. Az Akadémia kevés olyan tudományos kongresszust rendezett még, amely három teljes napon keresztül ekkora hallgatóságot és ennyi aktív tudományos résztvevőt tudott megmozgatni. Sajnálatos azonban, hogy a vita résztvevői, de még hallgatósága között is kevés képviselője volt más tudományoknak. Egyedül a nyelvtudomány képviselői szóltak hozzá a referátumokhoz, jelen voltak az osztály többi tudományának, a klasszika-filológiának és a zenetudománynak a képviselői, viszont alig láttunk a hallgatóság körében történészeket, filozófusokat, s a II. osztályhoz tartozó többi tudományok képviselőit. Ezen a téren természetesen az előkészítést is terheli felelősség, de mindenesetre feltűnő, hogy egyszerű meghívásra hiába várjuk történészt, filozófust, esztétikust, művészettörténészt kollégáinkat.

Különös jelentősége van annak a ténynek, hogy — az elmúlt évekkel ellentétben — az egyetemi hallgatók nagy részét sikerült a kongresszusnak megmozgatnia. Az egyetemi ifjúság irodalomszemléletére az utóbbi időben sajnálatos módon nem annyira professzoraiknak, az irodalomtudomány tudósainak ideológiailag és tudományosan megalapozott nézetei és eredményei voltak hatással, mint inkább az irodalmi életben feltűnő egyes demagóg megnyilvánulások. A Kongresszusnak az ifjúságra gyakorolt hatását felmérni most még természetesen nem lehet, de az bizonyos, hogy irodalomtörténészeinknek végre sikerült megragadniuk a kezdeményezést az ifjúság helyes irodalmi nézeteinek kialakításában.

A kongresszus egyik szembetűnő vonása volt, amint erre már *Bóka László* cikke is nyomatékosan rámutatott, hogy az érdeklődés középpontjában a jelen irodalmának kérdései álltak, s a múlt problémáinak vizsgálatában is a mai irodalom ügye lebegett a vita résztvevőinek szeme előtt. Ez a kétség-

telen eredmény azonban még élesebb fényt vet irodalomtörténészeink és íróink nem kielégítő kapcsolatára. A kongresszus vitáiban, pedig a harmadik nap vitája teljes egészében mai irodalmunkról szólt, mindössze két író vett részt. A kongresszus tehát még nem tudta megvalósítani az írók és irodalomtörténészek alkotó együttműködését szocialista irodalmunk kérdéseinek megoldásában.

Végül ezen a kongresszuson mutatkozott be a marxizmus—leninizmus útján járó irodalomtudományunk a külföld előtt. Külföldi vendégeink bizonyára igen sok hiányosságot tapasztaltak munkánkban — többet ezek közül szóvá is tettek — mégis egy egészségesen fejlődő tudományos munka összenyomásával térhettek haza. Többen közülük rámutattak arra, hogy milyen feladatok kitűzésére és problémák felismerésére indította őket ez a kongresszus saját irodalmukkal kapcsolatban.

III. A Kongresszus utáni feladatok

1. A kongresszus vitáit nem tekinthetjük befejezetteknek. A viták során felmerült számtalan helyes, új elvi szempont és konkrét irodalomtörténeti megfigyelés rendszerezésére, elméleti általánosítására és a magyar irodalomtörténetírás készülő szintézisébe való beépítésére csak ezután, pontosabban a viták anyagát tartalmazó kötet megjelenése után kerülhet sor. Kívánatos ezért, hogy a kötet megjelenését követő időben mennél többen, s elsősorban a kongresszus legfontosabb résztvevői (a viták elnökei, a referátumok készítői stb.) és azok, akik valami oknál fogva a kongresszus során nem fejtették ki véleményüket, újra hozzászóljanak a realizmus problémáihoz, most már egyre inkább az elméleti kérdéseket helyezve előtérbe.

2. A kongresszus már jelenleg is ismert tanulságainak figyelembevételével kell elkészíteni a négykötetes irodalomtörténeti kézikönyv tematikáját, mely januárban megvitatásra kerül. A kongresszus tapasztalatai nyomán a tematikának fokozottabban figyelembe kellene már vennie az egyes irodalmi áramlatok problematikáját, s ennek érdekében esetleg a legutóbb kialakult periodizáción is változtatásokat kellene eszközölnie.

3. A kongresszust követő főbizottsági ülés részletesen foglalkozott nemzetközi kapcsolataink kiszélesítésének lehetőségeivel. Az előterjesztést benyújtó *Tolnai Gábor*, a Főbizottság más tagjai és a külföldi vendégek egyaránt számos javaslatot tettek a nemzetközi együttműködést illetően. A Főbizottság úgy határozott, hogy ezeket a javaslatokat összegezi és rendszerezi s megküldi a baráti államok akadémiáinak, kérve, hogy közöljék hivatalosan állásfoglalásukat ezzel kapcsolatban. A felmerült javaslatok ügyében természetesen a Magyar Tudományos Akadémiának is állást kell foglalnia. ezért sürgős feladat a javaslatok megvitatása, a rájuk vonatkozó határozat meghozatala és annak jóváhagyás végett az Elnökség elé való terjesztése. A főbizottsági ülésen elhangzott javaslatokat az alábbiakban soroljuk fel.

IV. A nemzetközi együttműködésre vonatkozó javaslatok

A Főbizottság ülésén elhangzott hozzászólások általában hangsúlyozták, hogy nemzetközi kapcsolatainkat két irányban kell fejleszteni. Egyrészt kívánatos, hogy bekapcsolódjunk a jelenleg létező nemzetközi tudományos szervezetek munkájába, amennyiben valóban tudományos tevékenységet folytatnak, hogy lehetővé váljék a különböző világnézetű tudósok eszmecseréje. Másrészt mennél jobban erősíteni kell a Szovjetunió és a népi demokráciák irodalomtörténészeinek, irodalomtudományi intézményeinek alkotó, baráti együttműködését. Ebben az értelemben foglalt állást *Sóter István*, *Waldapfel József*, *Nagy Péter* és mások a Főbizottság tagjai közül, valamint a külföldi delegációk részéről *V. R. Scserbina* (Szovjetunió), *Julius Dolansky* (Csehszlovákia), *Tudor Vianu* (Román Népköztársaság), *Henryk Markiewicz* (Lengyelország), *Gerhard Steiner* (Német Demokratikus Köztársaság).

Konkrét javaslatok a továbbiakban a baráti államok irodalomtörténeteszei közötti együttműködésre vonatkozóan hangzottak el. Ezek az alábbiak:

1. Igen gyümölcsöző lenne, ha évente egyszer sor kerülhetne a marxista irodalomtörténészek közös vitáira más és más országokban. Különösen fontos lenne — megfelelő előkészítés után — az irodalomelméleti terminológia egységesítéséről közös vitát tartani. De ugyanígy kívánatos volna további nemzetközi eszmecserét folytatni a szocialista realizmus, ill. a kritikai realizmus kérdéséről, továbbá napirendre tűzni más irányzatok (renaissance, klasszicizmus, romantika stb.) problémáinak nemzetközi megvitatását is. (*Tolnai Gábor*).

2. Az irodalomelméleti terminológia közös megvitatása érdekében az egyes országos akadémiai intézetek saját körükben a jövő év tavaszáig vitát rendezhetnének, hogy összegyűjtsék az irodalomtörténész társadalom véleményét és elgondolását ezekről a kérdésekről. Ezt követhetné a jövő év végén egy nemzetközi konferencia ugyanerről a kérdéstről. (*V. R. Scserbina*, Szovjetunió.)

3. Kívánatos volna, ha a Szovjetunió és a népi demokratikus országok irodalomtörténészei bizonyos nagy világirodalmi kérdéseket is időnként közösen megvitatnának. Ilyen lehetne egy Shakespeare ülésszak, vagy a világ-irodalom valamely más nagy kérdéséről szóló megbeszélés. (*Lutter Tibor*.)

4. Helyes volna, ha az olyan kongresszusokat, melyek az általános, közös problémák megtárgyalását tűzik ki célul, nemzetközi bizottság készítene elő, amely a legszorosabb kapcsolatot tartaná a vendéglátó országok tudósai-val, s amely azután felelős lenne a kongresszus vitáinak vezetéséért. (*Gerhard Steiner*, Német Demokratikus Köztársaság.)

5. Meg kellene fontolni, hogy nem volna-e helyes a szláv filológusok már meglévő szervezetét kiszélesíteni és a kelet-európai nem szláv irodalomtörténészeknek is bekapcsolódniuk ebbe a szervezetbe, hiszen úgyis a Szovjetunió és a népi demokráciák filológusait egyesíti. (*Julius Dolansky*, Csehszlovákia.)

6. Jó és hasznos volna, ha a baráti országok akadémiai intézetei kicserélnék egymás közt munkaterveiket. Így minden ország irodalomtörténészei már úgy dolgozhatnának, hogy közben tekintetbe veszik a többi országok aktuális problémáit is. (*Julius Dolansky*, Csehszlovákia.)

7. A jövőben a Szovjetunió és a népi demokráciák irodalomtörténeti intézetének vezetői, illetve ezek megbízottai minden esztendőben jöjjenek össze valamelyik ország fővárosában és ott egyeztessék terveiket, s állapodjanak meg a következő esztendő irodalomtörténeti kongresszusának helyére, tematikájára stb. vonatkozólag. (*Nagy Péter.*)

8. Az MTA 1956-ban *Acta Literaria* címen idegen nyelvű folyóiratot indít. A folyóirat szerkesztősége nagyon örülne, ha munkatársaiul külföldi tudósokat is megnyerhetne. A Kongresszus külföldi vendégei közül többen már fel is ajánlottak kéziratokat az *Acta Literariának*. (*Turóczi Trostler József.*)

9. A Magyar Tudományos Akadémia által megindítandó *Acta Literaria* mellett, attól függetlenül kívánatos lenne egy nemzetközi marxista irodalomtudományi folyóirat létrehozása, a következő rovatokkal: irodalomelméleti munkák, általános metodológiai jellegű irodalomtörténeti munkák, munkák a nemzetközi irodalmi kapcsolatok területéről, szemlerovat a különböző országok irodalomtudományi eredményeiről, s ezzel kapcsolatban bibliográfia. Ennek a folyóiratnak volna a feladata az is, hogy a burzsoá tudomány összehasonlító irodalomtörténetével szemben elősegítse a marxista összehasonlító irodalomtörténet megalkotását. A folyóiratnak egyesítenie kellene magában a tudományos tanulmányokat tartalmazó folyóiratot azzal, amit az oroszban referatívni zszurnal-nak neveznek. (*Henryk Markiewicz, Lengyelország.*)

10. A most megtartott Kongresszus vitáinak anyagát tartalmazó kiadványt, mely két hónapon belül megjelenik, megküldjük a Kongresszus valamennyi külföldi résztvevőjének és külön a Szovjetunió és a népi demokratikus államok irodalomtörténeti akadémiai intézeteinek. Az intézeteket felkérjük majd arra, hogy a Kongresszusnak együtt olvasható egész anyaga alapján — valamelyik folyóiratukban — bírálatot tegyenek közzé a most lezajlott tanácskozásokról, s ezzel az utólagos hozzászólással is segítsék a magyar irodalomtörténetészeket a realizmus problémájának további vizsgálatában. Egyúttal nagy megtiszteltetésnek vennénk, ha az egyes baráti államok irodalomtörténészei körében a jövőben tartandó elvi jelentőségű viták anyagát viszont megkapná a mi intézetünk hozzászólás és folyóiratainkban való ismertetés végett. (*Tolnai Gábor.*)

11. Kiadványainknak az eddiginél gyorsabb, költséges megismerése érdekében a Magyar Tudományos Akadémia megalakuló irodalomtörténeti intézete elvállalja, hogy valamennyi irodalomtörténeti folyóiratunkat — melyek száma a jövő évben hatra emelkedik — megjelenésükkor rendszeresen megküldi a baráti államok intézeteinek. Hálásak volnánk, ha cserébe a mi intézetünk is kapna majd bizonyos kiadványokat. (*Tolnai Gábor.*)

12. A folyóiratok cseréjét nemcsak egy példányban kellene megszervezni, hanem gondoskodni kellene arról, hogy azok valamennyi érdekelt intézetben és könyvtárban meglegyenek. (*Julius Dolansky, Csehszlovákia.*)

13. A magyar irodalomtörténészek az elkövetkező hónapokban fogják kidolgozni a négykötetes összefoglaló magyar irodalomtörténeti kézikönyv szerkezetét és tematikáját. Nagy segítséget jelentene számunkra, ha a baráti államok akadémiai intézetei megbírálnák ezt a tematikát. Ennek érdekében azt idegen nyelvre fordítva megküldenénk valamennyi intézetnek. (*Tolnai Gábor.*)

14. Az MTA most megalakuló irodalomtörténeti intézetének szervezeti és működési tervét küldjük meg a Szovjetunió és a népi demokráciák már

régebbi idő óta működő irodalomtudományi intézeteinek és kérjük meg őket, hogy terveinket bírálják meg, illetve tapasztalataikkal gazdagítsák azt. (*Bóka László.*)

15. A megalakuló intézet számára rendkívül fontos a kutatók és az aspiránsok külföldi tanulmányútjainak a szaporítása, a baráti államok irodalomtörténészei tapasztalatainak átvétele és az ottani könyvtárakban való munka céljából. Esetleg lehetséges volna ilyen tanulmányutakat szervezni a kutatóknak és aspiránsoknak az intézetek közötti cseréje alapján. Kérjük, hogy amikor ezt a kérdést konkrétabb formában a baráti akadémiák elé tudjuk majd terjeszteni, az illetékes intézetek támogassák e terv megvalósulását. (*Tolnai Gábor.*)

16. Valósítsuk meg, hogy a magyar irodalomtörténeti témákkal foglalkozó szovjet aspiránsok, valamint a népi demokráciák magyar témákkal foglalkozó kutatói néhány hónapot tölthessenek Magyarországon a könyvtárakban és levéltárakban való kutatások, illetve a magyar szakértőkkel való eszmecsere érdekében. (*Sötér István.*)

17. Az irodalomtörténészek nemzetközi kapcsolatai ne csak az akadémiai intézetre épüljenek, hanem az egyetemek irodalomtörténeti tanszékeire is. A kutatók közti cserelátogatásokat az egyetemekre is ki kellene terjeszteni; a szegedi egyetem pl. szívesen vendégül látná, akár hetekre is valamelyik szomszéd ország egyetemének egy fiatal kutatóját, s azután az az egyetem, amely őt küldte, viszonzhatná ezt. (*Baróti Dezső.*)

18. Különleges problémát jelent a Román Népköztársaság magyar irodalomtörténészeinek a magyarországi irodalomtudománnyal való kapcsolata. A romániai magyar irodalomtörténészek nem képviselhetik a magyar irodalomtörténetírást a román irodalomtörténetírás felé és viszont a magyar irodalomtörténészek felé sem képviselhetik a román irodalomtörténetírást. A román és a magyar irodalomtörténetírásnak egymás között kell megtalálnia nagy közös problémáit, s ezek keretén belül találhatják majd meg a maguk munkahelyét a romániai magyar irodalomtörténészek is. (*Szabédi László, Román Népköztársaság.*)

V. Határozattervezet a nemzetközi együttműködésre vonatkozó javaslatokkal kapcsolatban

a. Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya teljes mértékben helyesli a nemzetközi kapcsolatok kiszélesítésének elvét és a maga részéről törekedni fog a nyugati országokban meglévő, nemzetközi irodalomtudományi szervezetekkel — amennyiben valóban tudományos tevékenységet folytatnak — a kapcsolatokat felvenni.

b. Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya rendkívül fontosnak tartja, hogy a különböző országok marxista irodalomtörténészei évről évre találkozzanak közös problémáik megvitatása érdekében, s ezért nagy örömmel és köszönettel fogadja *Julius Dolansky* akadémikus bejelentését, amely szerint 1956 tavaszán Prágában lesz ilyen összejövétel az irodalom népi jellegének kérdéséről és erre a magyar irodalomtörténészek delegációját is meghívják. Helyesli, hogy ezt az összejövételt kövesse majd az irodalomelméleti termi-

nológia megvitatása, melyet a *V. R. Scserbina* által javasolt előkészítés előzőn meg. A feladatok torlódásának elkerülése érdekében célszerűbbnek látná, ha az országos viták eredményeit összegező nemzetközi konferenciára csak 1957-ben kerülne sor, de természetesen kész alkalmazkodni más, — korábbi — időponthoz is. Mivel a nemzetközi konferencia előkészítésének egységes szempontok és terv szerint kellene történnie, nagyon örülne, ha az irodalomelméleti problémák tisztázásában a legmesszebbre eljutó szovjet irodalomtörténészek dolgoznák ki az e vitasorozat pontosan körülhatárolt tárgykörére és módszerére vonatkozó alap-javaslatot.

c. Az akadémiai irodalomtörténeti intézetek vezetőinek, vagy megbízottaiknak külön évenkénti találkozóját az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya egyelőre nehezen megvalósíthatónak érzi. Annál fontosabbnak tekinti azonban, hogy a remélhetőleg évenként más-más országokban megrendezésre kerülő összejövetelek alkalmával az egyes akadémiák, illetve intézetek képviselői mindig megvitassák a közös munka kérdéseit, s megállapodjanak a közös teendőknél. Célszerű volna, ha ilyen jellegű megbeszélésre már az 1956-ban Prágában tartandó konferencia alkalmával is sor kerülhetne.

d. A magyar irodalom specialistái szívesen részt vennének a szláv filológusok szervezetének a kelet-európai irodalmak általános problémáival kapcsolatos vitáin. Ennek a kérdésnek az eldöntése azonban természetesen a szláv filológusok szervezetére tartozik.

e. Nemzetközi marxista irodalomtudományi folyóirat létrehozásának gondolatát az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya örömmel fogadja. Kívánatos volna, hogy ez a folyóirat — a terv megvalósulása esetén — a Szovjetunió és a népi demokratikus államok akadémiai irodalomtörténeti intézeteinek közös kiadványaként jelenjék meg. Tekintve, hogy a javaslat lengyel részről hangzott el, helyesnek látná, ha a kezdeményező lépéseket a folyóirat létrehozása érdekében a Lengyel Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete tenné meg.

f. A kutatók és aspiránsok kölcsönös látogatásainak és tanulmányútjainak szaporítása, vagy megkezdése kérdésével az MTA Irodalomtörténeti Intézete, illetve Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya az elkövetkező hónapokban foglalkozni fog és kellő időben eljuttatja majd javaslatait a baráti intézeteknek. Az egyetemek közötti kutató-csere gondolatát az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya helyesli, de e téren a kezdeményező lépéseket természetesen az egyetemeknek kell megtenniök.

g. Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya igen fontosnak tartja, hogy a Román Népköztársaság területén élő magyar nemzeti kisebbség irodalomtörténészeivel szoros kapcsolata alakuljon ki. Teljesen egyetért *Szabédi Lászlónak* az e kapcsolatok helyes és reális kiépítésének módjára vonatkozó javaslatával és ennek szellemében igyekezni fog a következő évben konkrét javaslatokkal fordulni a Román Népköztársaság Akadémiájához és annak Irodalomtörténeti Intézetéhez. Már most is kéri a Román Népköztársaság Akadémiájának fokozott segítségét a két ország magyar irodalomtörténészeinek együttműködése érdekében, tekintve, hogy a népi demokratikus román állam jóvoltából egyre jobban fellendül a romániai magyar irodalomtörténészek kutatómunkája, melynek eredményeit a magyarországi kutatás nem nélkülözheti.

h. Az MTA Irodalomtörténeti Főbizottsága, illetve megalakuló Irodalomtörténeti Intézete vállalja, hogy a javaslatok 6., 8., 10., 11., 13., 14., pontjaival kapcsolatban eleget tesz a rá háruló kötelezettségeknek, legkésőbb 1956 elején. A folyóiratsere kiszélesítésével kapcsolatban az Intézet örömmel várja a baráti Akadémiák erre vonatkozó konkrét javaslatait.*

Budapest, 1955 november 10.

Összeállította :

Klanczay Tibor

* Az itt közölt határozattervezetet a MTA I. osztálya időközben már határozattá emelte s azt a MTA elnöksége is jóváhagyta.